

a vo vzťahu k nej treba upustiť resp. treba sa povzniesť nad rezortné záujmy. Keď sa volá po ochrane, nemyslí sa tým ochrana absolútna, ale ide o ochranu racionálnu. Keď živočíšny druh sa stáva zriedkavým, keď jeho stavy sú na pokraji stavov potrebných k reprodukcií, treba ho chrániť. Keď sa však rozmnoží, ďalšia ochrana by sa prejavila neželateľne. Preto pre všetky potencionálne dravce treba stanoviť mieru ochrany a druh udržať v únosnej hustote. Rozhodovať o užitočnosti alebo škodlivosti treba so zreteľom na početnosť. Tieto otázky sú zložité a názory na ne sú nejednotné. Sledovanie stavov mäsožravcov a pružné reagovanie na podstatnejšie zmeny, by malo byť v evidencii zodpovedných orgánov, ktoré by zmeny rýchlo kodifikovali v zákonných opatreniach. Rozdeľovanie živočíchov na škodlivé a užitočné je jednostranné a škodlivé. O osude živočíšnych druhov nemôže rozhodovať len poľovnícky jazyk, ale je to záležitosťou celej spoločnosti.

Prehľad mäsožravcov vyskytujúcich sa v Gemeri

Čeľad: Psovité — *Canidae*

Vlk obyčajný — *Canis lupus* L. 1758

Liška obyčajná — *Vulpes vulpes* L. 1758

Čeľad: Medvedovité — *Ursidae*

Medveď hnedý — *Ursus arctos* L. 1758

Čeľad: Lasicovité — *Mustelidae*

Kuna hôrna — *Martes martes* L. 1758

Kuna skalná — *Martes foina* (Erxleben 1777)

Hranostaj obyčajný — *Mustela erminea* L., 1758

Lasica obyčajná — *Mustela nivalis* L., 1768

Lasica malá — *Mustela minuta* (Pomel, 1853)

Tchor obyčajný — *Putorius putorius* (L., 1758)

Tchor stepný — *Putorius eversmanni* (Lesson, 1827)

Tchor norok — *Putorius lutreola* (L., 1761)

Vydra riečna — *Lutra lutra* (L., 1758)

Jazvec obyčajný — *Meles meles* (L., 1758)

Čeľad: Mačkovité — *Felidae*

Mačka divá — *Felis silvestris* Schreber, 1777

Rys ostrovid — *Lynx lynx* (L., 1758)

Okrem uvedených druhov bude zaiste v krátkej dobe aj pre oblasť Gemera zaevidovaný ďalší dravec, psík medvedíkovitý — *Nyctereutes procyonoides* (Gray, 1834).

V práci sa zameriam len na vzácnejšie druhy mäsožravcov, vypúšťam lišku, hranostaja, obe lasice, tchora obyčajného a jazveca.

Vlk obyčajný — *Canis lupus* L., 1758

Tak v minulosti, ako aj v súčasnej dobe, patrí medzi najprenasledovanejšie mäsožravce. Robí škody na poľovnej zveri ako aj domácich zvieratách. Môže byť nebezpečný človeku, hoci sa toto spravidla zveličuje. Zdravý vlk sa človeku obyčajne vyhýba. Vyhľadnuté svorky sú nebezpečné, ale na území Slovenska k premnoženiu a zoskupovaniu vlkov nedochádza. Otočný je vtedy, keď je napadnutý besnotou alebo toxoplasmózou. Zo Slovenska je známych viac prípadov, ktoré poukazujú na nebezpečnosť besných vlkov (Pol. a ryb.). V jednom prípade besný vlk v priebehu 8 dní zadržol 12 kráv a 1 kozu. Na inom mieste za 4 dni zahrdúsil 51 kusov dobytky, 3 kone, 2 kozy a smrteľne zranil 6 ročné dievčatko. K zraneniu človeka došlo aj 27. 8. 1981, okrem toho tento vlk pohrýzol 4 kusy hovädzieho dobytky, 4 kone a kozu. Besnotu prenášajú tiež na poľovnú zver. Z týchto príčin ani veľká rozplodzovacia schopnosť nezachránila vlkov pred vyhynutím na väčšine európskej časti areálu. Zdá sa, že v druhej polovici 19. storočia sa trvale nevyskytoval už ani na Slovensku. Sem-tam do okrajových pohorí prenikal z juhovýchodu zo Sovietskeho zväzu resp. z Poľska. Tieto exempláre, aj keď sa po-

kúšali o usadenie, boli časom vybité alebo sa stiahli späť.

V priebehu prvej svetovej vojny sa zjavilo niekoľko vlkov vo Vysokých Tatrách a na Východnom Slovensku. Väčšou mierou začali prenikať v rokoch druhej svetovej vojny. Už v r. 1942 zastrelili vlka aj v Gemeri. Ich príliv sa ku koncu vojny ešte zvyšoval. Boje im zabezpečovali dostatok potravy. Po utíchnutí frontovej vravy ostáva na niektorých miestach trvale. Turček (1949) ich na celom území Slovenska odhaduje na 100 ks. V Gemeri sa v tom čase vyskytovali v okrese Brezno a Revúca, z ostatných okresov Slovenska ich menuje z Bardejova, Starej Ľubovne, Medzilaboriec, Humenného, Sniny, Sobrance, Spišskej Novej Vsi, Gelnice, Zvolena a z Ružomberku.

Na podklade dotazníkovej akcie v r. 1955 (Feriancová) sa odhaduje počet vlkov na 100 kusov. Najhojnejšie a trvale sa vyskytujú na východnom Slovensku, v oblasti Vihorlatu a v Ondavskej vrchovine. Trvalý výskyt sa zaznamenal tiež v oblasti Vysokých a Nízkych Tatier, Poľany a na Silickej planine. Z Gemera sú o vlkoch zaznamenané nasledovné správy: Viackrát boli pozorované na Muránskej planine. V okrese Brezno pozorovali v 50. rokoch každoročne zimné pohyby vlkov. Boli pokusy aj o trvalé usadenie sa. V tomto čase sa prechodne objavili vlci v okolí Kokavy nad Rimavicou a Klenovca, ba dokonca aj neďaleko Šafárikova. V roku 1949 sa odhadovalo, že na Silickej planine sa trvale zdržujú 3 vlci. Okrem toho sa tu vyskytli viackrát v zimných mesiacoch exempláre, ktoré prenikli z východu.

Zo štatistik vyplýva, že v r. 1955 zastrelili na území Slovenska 64 vlkov, v r. 1956 70 vlkov, r. 1957 67 vlkov, r. 1958 19 vlkov, r. 1960 54 vlkov a 1961 29 vlkov. Zaiste šlo väčšinou o exempláre, ktoré k nám prenikli v zimných mesiacoch z východu, ale aj o jedince z tunajších populácií.

Vlci napriek zvýšenému prenasledovaniu a hubeniu stále prenikajú západným smerom. Miestami sa na Slovensku udržia, vyvedú aj mláďatá. Ich stav s menšími alebo väčšími výkyvmi sa udržuje zhruba na povojnovnej výške.

V súčasnej dobe sa na území Gemera usadzuje niekoľko exemplárov skoro každoročne na Silickej planine alebo na Vepri. Domáce populácie sú však zakrátko zlikvidované. Znovu a znovu ich nahrádzajú jedince prenikajúce z východného Slovenska. V zimných mesiacoch možno niekedy vlky pozorovať na Muránskej planine, v oblasti Kohúta a dokonca aj pri Jelšave na Magure. Spravidla sa tu objavujú po veľkých nadhánkach a poľovačkách na vlkov na východnom Slovensku. Poľovníci v údolí Turca vlkov vo svojich revíroch nestretli ani nestopovali. To isté môžem potvrdiť na základe vlastných skúseností v okolí Rybníka.

Vlk bol pôvodným obyvateľom skoro celej Európy. Dnes sa izolovaná a málo početná populácia na západe vyskytuje len v Pyrenéjách. Neveľké stavy vlkov sú v Karpatoch a na Balkáne. Ďalej žije v Poľsku, v Skandinávii, skoro po celom ZSSR a s výnimkou niekoľkých oblastí aj v celej Ázii a v Severnej Amerike. Tento obrovský areál je zárukou, že napriek nepredstaviteľnému prenasledovaniu zatiaľ nemusíme mať obavy, že bude v krátkej dobe vyhynutý.

Doposiaľ bolo popísaných 12 geografických rás. Na našom území sa vyskytuje, resp. preniká z východu nominálna rasa. Na Balkáne žije menšia forma vlkov, ktorá sa prv vyskytovala na maďarských pustách, označená ako rasa *kurjak*. Vlci tejto rasy okrem toho, že sú menší, majú tmavšie zafarbenie a redšiu srst.

Vlk sa nápadne podobá vlčiakom. Liši sa od nich celým radom znakov. Vlk nosí chvost zvisle alebo šikmo nadol, predok tela má vyšší. Hlava je rozšírenejšia, oči šikmé. Pri chôdzi nosí vlk telo rovnoobežne so smerom chodze, kým pes drží zadnú časť tela šikmo doľava. Markantný rozdiel je na chrupe, ktorý je u vlka oveľa silnejší, vynikajú predovšetkým trháky. Ďalšie znaky sú aj na lebke. Je dôležité rozpoznať stopu vlka od stopy psu. Vlčia stopa je dlhšia a užšia ako stopa rovnako veľkého psa. Stopy vlka sa kryjú a sú priamočiare.

Psfík medviedikovitý — *Nyctereutes procyonoides* (Gray, 1834)

Tento druh bol ako kožušinové zvieratá vysadený v európskej časti ZSSR. Postupne začal prenikať na západ. Objavil sa vo Fínsku, cez územie Poľska prenikol až do Nemecka a na juhu bol zistený v Rumunsku a v Maďarsku. V poslednom čase sa začína objavovať aj na našom území. Ak sa ich invázia zvýši a udržia sa trvale, môže byť vážnym problémom predovšetkým v poľovnom hospodárstve. Mohol by byť potenciálnym škodcom drobnej pernatej a srstnatej zveri. Jeho výskyt na našom území nie je žiaduci. Viackrát bol pozorovaný na východnom Slovensku a v Podtatranskej oblasti (Chudík 1968), ale tiež na severnej Morave (Nowak, Pielowski 1964). V Gemeri zatiaľ zistený nebol, ale jeho výskyt je dnes tu už pravdepodobný, resp. sem zaiste prenikne v krátkej budúcnosti.

Jeho pôvodnou vlasťou je Ďaleký východ, kde žije v Amúrskej oblasti, ako aj v Číne a v Japonsku.

Medveď hnedý — *Ursus arctos* L., 1758

Zachyteniu početnosti medveďov na našom území sa venovalo spomedzi ostatných mäsožravcov najviac pozornosti. Tesne pred prvou svetovou vojnou žilo na Slovensku údajne okolo 120 medveďov (Turček 1949). Ich stav však klesal a v r. 1928 sa ich počet odhaduje už len na 35–40 kusov a v r. 1932 už len na 20 kusov. Po druhej svetovej vojne ich bolo už 50–80. V dôsledku prísnej ochrany sa ich stavy neuvieriteľne rýchlo zvyšovali a tak v r. 1955 ich má byť okolo 200 ks. V roku 1961 udáva Šprocha 161 kusov a o tri roky neskôr už 270 kusov. Jurán (1958) odhaduje ich počet iba na 50 kusov.

Takéto odporujúce si údaje o stavoch v pomerne v krátkom časovom rozpätí poukazujú na to, že sa pri odhade početnosti nepostupuje dosť presne. Neberie sa do úvahy, alebo len nedostatočne, veľká migrácia medveďov. Tak sa stáva, že kým jedni autori hovoria o 200 medveďoch, iní o počte štvornásobne menšom. Často sa stavy určujú na základe stôp. Keďže akčný rádius medveďov sa spravidla odhaduje na 20–30 km, zahrňuje viac LZ. Štatistické údaje by mali preto vychádzať nie z hlásení jednotlivých poľstí, ale by sa mali vzťahovať k celému horskému komplexu.

R. 1967 malo byť na Slovensku podľa hlásení už 438 medveďov. Najhojnejšie sa vyskytuje v Stredoslovenskom kraji, podstatne menej vo Východoslovenskom kraji. Najmenej medveďov žije v Západoslovenskom kraji, okolo 6.

Existencia medveďov na našom území bola už ohrozená. Ich stavy v 20. a v 30. rokoch 20. storočia sa rýchle znižovali. Tak ešte v r. 1901 na poľovačke usporiadanej grófom Andrásym v Gemeri vystopovali 46 medveďov a len za jediný deň odstrelili 11 kusov. V tých časoch ešte ročný odstrel medveďov predstavoval okolo 20 kusov. O 30 rokov neskôršie sa medveď stáva úplnou raritou. Predsa však v hornogemerských lesoch medveďe neboli nikdy vyhynutí. Aj v kritických 30. rokoch sa sem-tam pozorovali ojedinelé exempláre. Roku 1932 vyšiel zákon na ochranu medveďov. Účinok sa dostavil, po niekoľkých rokoch sa ich stavy očividne zlepšili. V r. 1946 ich z Gemery udáva Turček už od Závadky, Rožňavy a Muráňa. R. 1955 sa vyskytujú vo vtedajších okresoch v nasledovnom počte (Feriancová—Masárová): Brezno 37 kusov, Hnúšťa 4, Revúca 6–7 a Rožňava 2–4 kusy prechodne. O dva roky neskôršie jednotlivé LZ hlásili takýto stav medveďov: Červená Skala 8, Brezno 7, Beňuš 12, Čierny Balog 2, Hronec 7, Hnúšťa 5, Predajná 9, Muráň 9, Betliar 1, Rožňava 1. V r. 1967 malo byť v Slovenskom rudohorí okolo 72 medveďov. V súčasnej dobe sa odhaduje, že na Muránskej planine pripadá 1 medveď na 1500 ha lesa, čo je vyššia hustota ako v známej medveďej doline — v údolí Ľubochňanky vo Veľkej Fatre, kde 1 medveď pripadne na 2500 ha lesa a v TANAPE na takmer 2000 ha.

Dnešné stavy medveďov na území Slovenska sú vcelku dobré. V súčasnej dobe im vyhynutie nehrozí. Pozoruje sa prenikanie do nových lesových komplexov a to aj do nižších polôh. Expanzia medveďov prebieha aj západným smerom. Výška plánovaného odstrelu predstavuje okolo 5 % z celkovej populácie. V skutočnosti sa však v dôsledku nezákonného odstrelu odstrelí viac medveďov. Už dlhšiu dobu sledujeme výskyt medveďov v oblasti Jelšavy. Do tejto oblasti prenikajú jedince z Kohúta, kde sa v súčasnej dobe vyskytujú 2–3 exempláre. Stopy medveďov, výkaly, olúpané smrek, ba aj priame pozorovania v jelšavských lesoch sú pomerne časté. Viackrát sa stalo, že miestni poľovníci pri poľovačkách na diviaky na Magure vyplašili v pohone medveďa. Dokonca sa stalo, že medveď sa znenazdajky objavil pár metrov pred poľovníkom, ktorý bol na čakanej na srnca. Tu boli zaevidované prípady, že medveď roztrhol kapsy lesových robotníkov a vyžral ich obsah. Ba dokonca v r. 1969 medveďa „nedopatrením“ aj zastrelili. Výskyt medveďov v nižších polohách možno pozorovať predovšetkým v jarných mesiacoch a počiatkom leta, čo možno mať do súvisu so skorším dozrievaním lesových plodov. Ojedinele, ale veľmi zriedkavo, sa medveď objaví aj v oblasti Tŕstia a Breziny. Sem prenikajú z Muránskej planiny. V lesoch do 600 m sa zatiaľ neobjavili aspoň, čo sa týka lesov v údolí vých. a západ. Turca. Že sa tu ešte nedávno vyskytovali, svedčia o tom mnohé pomenovania. Tak napríklad v oblasti Rybníka poznajú Medveďovú studničku a Medveďovo. Staršia, vymierajúca generácia sa pamätá, že sa za jej mladých čias medveď tu lovili. Keď sa zistila prítomnosť medveďov, ihneď poriadali na nich poľovačky. Pritom nešlo len o zatúlanca, ale medveď sa tu vyskytovali trvale. Dnes sú už tieto časy nenávratne preč. V listnatých lesoch týchto nadmorských výšok medveďe nenájdu potrebný kľud, ktorý je jednou z podmienok ich výskytu. V brlohoch vyrušená medveďica sa spravidla k svojmu mláďatu nevracia a ponecháva ho svojmu osudu. Intenzívne poľovačky a pesticídne zásahy nedovolia rozšíriť sa medveďom v týchto oblastiach aj napriek prípadnému zvýšeniu stavov vo väčších lesových komplexoch. Objektívne posudzujúc, budeme radi, ak sa medveďe udržia, čo sa týka hustoty, na tej výške aká je dnes, a vo všetkých oblastiach Gemery, kde sa vyskytujú dnes. Teda konkrétne na Muránskej planine, na Klenovskom Vepri, v oblasti Dobšinej, na Kohúte, Volovci a v Nízkych Tatrách. Dá sa predpokladať, že turistický ruch, ako aj zásahy človeka v lesových porastoch sa budú v budúcnosti stupňovať. Toto bude mať za následok ubúdanie vhodných medveďích oblastí a ani celoročná ochrana nepovedie k zvýšeniu ich stavov. Je veľkou neznámosťou, ako bude pôsobiť na medveďe intenzívne používanie vždy nových a nových pesticídov.

Ako je to s nebezpečenstvom, ktoré predstavuje medveď pre človeka? Medzi ľuďmi, poľovníkov nevynímajúc, panuje strach pred medveďmi. Povrávajú sa hrozoznačné historky. Práve aj z týchto príčin padne mnoho medveďov, ktoré boli zabité údajne v sebeobrane. Poľovníci pri stretnutí sa s medveďom prepadnú spravidla zbytočne panike a strachu, nezriedka si vymýšľajú historky o napadení len preto, aby mohli pokútne získať cennú trofej. Skutočnosť je však iná. K napadnutiu človeka dochádza len za veľmi zriedkavých okolností. Medveď sa človeku vyhýba pokiaľ môže, uniká do najtichších a najrozsiahlejších lesových komplexov, na hornú hranicu lesa, do ťažko prístupných oblastí. Odtiaľ zostupuje do dolín a predhorí len na jar, keď vyhladnutý vyhľadáva uhynutú zver, resp. tiež v lete, keď v nižších polohách dozrievajú skoré lesné plody. Medveď vyhľadávaný po zimnom spánku sú smelšie, keď sa človek priblíži k miestu ich hodovania, snažia sa brániť korisť. Medveďica v strachu o mláďatá môže byť nebezpečnou, podobne ako samice mnohých iných aj telesne ďaleko slabších druhov.

Medveď môže byť nebezpečný vtedy, keď sa k nemu nebadane priblíži na pár metrov. Vtedy dôjde k prekročeniu tzv. útekovej hranice, kedy medveď v strachu o život zaútočí. Podobne sa chová každé zviera. Tak napríklad aj slabá vretenica, ktorú vyrušia aj najmenšie otrasy pôdy, zahnaná do úzkych sa snaží uhryznúť. Ne-

bezpečný je každý postrieľaný medveď. Medveď vďaka svojím výborným zmyslom zistí blízkosť človeka a za každých okolností sa mu snaží vyhnúť.

Hoci medveď obýva veľký areál počnúc západnou Európou, postupne cez Sibir, Malú Áziu, severnú Indiu, Mongolsko, Čínu až do Severnej Ameriky, mnohé jeho populácie sú izolované na nevelké plochy niekoľkých horských masívov. Stav medvedov v izolovanej populácii v Pyrenejách sa v súčasnej dobe odhaduje len na 90 kusov. Hrozí mu tu vyhynutie, lebo ochrannárske inštitúcie nemajú dostatok financií na náhradu škôd. Škody spôsobila predovšetkým pastierom dobytká, ktorí ho potom na každom kroku prenasledujú. Neveľké oblasti obýva tiež vo Švédsku, v strednej Európe, kde je viazaný na Karpaty. Smerom na východ sa v lesných masívoch vyskytuje už súvislejšie.

Zatiaľ sa rozlišuje 7 geografických rás. Naše populácie zaraďujeme k nominálnej rase. Výskum medvedov, tak po stránke systematickej ako aj bionomickej, je sťažený tým, že jeho stavy sú nízke a odborníci majú k dispozícii len málo porovnávacieho materiálu. O jeho bionómii sa usudzuje len na základe chovania sa v zoologických záhradách, alebo na základe stôp, na ktoré odborníci pre nízke stavy medvedov, natrafia len zriedka.

Kuna hôrna — *Martes martes* L. 1758

Tento mäsožravec je prenasledovaný pre svoju vysokohodnotnú kožušinu. Hlavne v minulosti bola kožušina kuny vysoko oceňovaná. Tak napríklad po prvej svetovej vojne sa jej cena pohybovala okolo 1000 Kčs. Ešte pred druhou svetovou vojnou stála koža z kuny do 200—240 Kčs. Aj v priebehu vojny mala ešte dvojnásobnú hodnotu kože medveďa. Postupne sa však znižovala. Dnešné výkupné ceny sú len torzom. Tak ako klesali ceny, klesal viac-menej aj záujem o jej lov. V čase medzi svetovými vojnami stavy v dôsledku výkonných zbraní a vysokých cien poklesli natoľko, že viacerí odborníci predpokladali jej úplné vyhynutie. Alarmujúce hlasy boli prospešné. Uzákonnila sa ochrana kún, ktorá pretrvávala dodnes. Odzrkadlilo sa to vo zvyšovaní stavov kún, ktoré dnes môžeme pokladať za dobré.

Určité zlepšenie stavov spôsobilo zavádzanie smrekových monokultúr koncom 19. storočia, ktoré sa vysádzali prakticky skoro pri každej osade. Dnes v týchto ostrovovitých smrečinách sa stretáme s kunou zväčša pravidelne a to aj v najnižších nadmorských výškach. V minulosti priaznive na stavy kún vplývala aj ťažba dreva spôsobom holorubu. V porastoch, ktoré na miestach holorubov vznikali, nachádzala dobré úkrytové možnosti a predovšetkým dostatok potravy. Týmto porastami sa aj dnes rada preťahuje. Rozsiahle pastviny porastené divými pláňkami a hruškami skoro s nepreniknuteľnou korunou predstavujú taktiež dobré podmienky pre výskyt kún.

Podľa dotazníkovej akcie (Feriancová) sa počet kún začiatkom 50. rokov na území Slovenska, pohyboval okolo 1500 kusov. V oblasti Gemera boli zaznamenané nasledovné stavy. V okresoch Jesenské, Rim, Sobota a Šafárikovo sa kuny vyskytovali len prechodne. V okrese Hnúšťa sa malo vyskytovať okolo 10 kusov, v Breznianskom okrese 229, Revúckom 40—45 a v okrese Rožňava 50—60 kusov. V prepočte na rozlohu lesov sa v okrese Brezno vyskytovalo na 1 km² 0,1 až 1 ks, v okrese Revúca 0,06—0,09 kusov kún.

Na základe týchto stavov by bolo treba pokladať kunu za mimoriadne vzácnu. Možno oprávnené predpokladať, že stavy kún zisťované na základe dotazov po lesných správach a poľosiach sú veľmi skreslené. Poľovníci jej venujú malú pozornosť. Lesné závody ako aj poľovnícke zväzy na dotazy nerady odpovedajú. Hodnovernejší obraz získame, ak v určitom vzorku sa urobí odborný kvantitatívny prieskum. Takéto sledovanie som urobil viac rokov v severovýchodnej časti Rimavsko-sobotského okresu, teda v oblasti, kde usudzujem podľa dotazníkov, by sa mala kuna vyskytovať len prechodne. Pozornosť som venoval lesným komplexom medzi osa-

dami Rybník, Sása, Kameňany, Brusník, Španie Pole, Slizké, Ratkovská Lehota, ako aj v predhorí Kohúta, a to v oblasti Jelšava-Lubenik, hlavne v lesnom komplexe Magura. V prvom prípade ide o miernu kopcovinu, ktorá sa zdvíha maximálne do 800 metrov. Ide o lesy listnaté s prevahou dubov a hrabov. Na menších plochách stretávame nevelké smrekové porasty. Pre túto oblasť boli ešte donedávna charakteristické husté porasty, ktoré vyrastali na miestach holorubov. Celkový scenériu dopĺňajú rozsiahle pastviny zarastené čiernicím, šipkami, divými hruškami a vtáčimi čerešňami. V týchto biotopoch sa vyskytuje jedna kuna hôrna na 100 ha. V oblasti Jelšavy vo vyšších polohách, napr. na Magure, sa vyskytujú už prirodzené ihličnaté porasty. Prevahu aj v tejto oblasti majú však lesy listnaté. Stavy kún sú tu vyššie a miestami (na Magure) možno odhadovať, že na 100 ha sa v niektorých rokoch vyskytuje 1,4 ks. Takéto stavy treba pokladať pre obe oblasti za vysoké. Biocenózy sú tu kunami nasýtené.

Kuna nie je obyvateľom len ihličnatých lesov, ako sa tvrdilo ešte nedávno. Za určitých predpokladov nachádza priaznivé ekologické podmienky aj v listnatých lesoch. Dostatočné množstvo potravy a vhodné úkryty sú najväčšími faktormi, ktoré rozhodujú o prítomnosti kún, resp. ich hustote. Z torzovitého pozorovania kún v ostatných častiach Gemera, menovite na Muránskej planine, ako aj v oblasti Revúcej, sa dá predpokladať, že sú aj tu stavy vysoké.

Ak by sme obdobnú hustotu pripúšťali aspoň na poľovničnej rozlohe slovenských lesov, mohli by sme len tu počítať s 8500 kunami. Ani najrozsiahlejšia dotazníková akcia neposkytne natoľko objektívne výsledky, ako odborne konané sledovanie stavov. Len vtedy, keď sa berú v úvahu ekologické zvláštnosti, ako lovné teritórium, sťahovanie a migrácie, dostaneme hodnovernejší obraz. Nevýhodou je, že tento výskum je plošne obmedzený. Aby sa výsledky mohli generalizovať, treba vybrať charakteristickú plošku, resp. voliť viacej skusných plôch a to dostatočne veľkých. Stavy kún je najlepšie zisťovať v zime, keď ich možno sledovať podľa stôp, ale aj v lete v čase párenia. Páriace sa kuny si počínajú veľmi hlučne. Spravidla jednu samicu sleduje viac samcov. Preťahujú aj v odpoľudňajších hodinách.

Kuna hôrna (*Martes martes* L.) je v súčasnej dobe bežným živočíšnym druhom v gemerských lesoch. (Foto Cyprich).

Kunu v Gemeri lovia len málo. Počet vykúpených kožíek sa proti dvadsiatym a tridsiatym rokom však podstatne zvýšil.

Ako sa prejavujú pomerne vysoké stavy kún v tak ne typických biotopoch, aké sú v okolí Rybníka, na niektoré živočíšne komponenty biocenózy? V poľovníkom hospodárstve väčších škôd nenarobí. Z literatúry sú známe prípady, že môže napadnúť srnčatá, ale k tomu dochádza len veľmi zriedka. Týmto oveľa väčšou mierou

škodia líšky. Ani stavy jariabkov prenikavejšie neohrozuje. Výskyt a početnosť týchto závisí od biotopov. V súvislejších lesoch ich niet. Pri dnešnom spôsobe ťažby dreva sa ich rozšírenie obmedzuje, pretože ubúda počet vhodných biotopov. Kuny sa s obľubou koncentrujú v miestach hojnejšieho výskytu veveríc. Tak robia nielen preto, že im tieto miesta predstavujú vhodné úkryty, ale aj preto, že im veverice slúžia za potravu. Kuny sú pritom veľmi účinným regulátorom ich stavov. Ďalej sa živia skoro všetkými druhmi lesných vtákov. Hodne ich zdecimujú hlavne v čase vyváždzania mláďat. Požierajú pritom aj vajčka. Veľkou mierou participujú v potrave drobné myšovité hlodavce. Len zriedka preniká k ľudským obydliam, hlavne k samotám, kde sa snaží preliezť do kurínov. V lete a v jeseň požiera hodne lesných plodov. V čase nedostatku aj hmyz, predovšetkým chrástov. Od roku 1948 je kuna hŕňa chránená na celom území Slovenska okrem uznávaných bažantníc. Vo vyšších polohách, kde sa vyskytuje hojnejšie a kde zároveň žijú aj naše vzácne kurovité lesné vtáky, hľadá a hŕňa, je doba ochrany v takom rozsahu problematická. Tu by bolo potrebné povoliť odstrel vo väčšom časovom rozpätí. Diktuje to záujem o naše krásne lovné vtáky, ktorých stavy z roka na rok klesajú.

Pri vyhľadávaní potravy je pomerne málo pozorná. Viackrát som pozoroval, keď som stál v ceste jej putovania, že prišla ku mne na pár krokov. Prezerajúci si pritom detailne všetko na ceste, sem tam vyliezla na kmeň stromu alebo peň. Lovný areál kuny je veľký. Cez noc prelezie aj mnohokilometrový úsek. Trasy putovania vedú najčastejšie údoliami. Mladiny vyrastajúce z holorubov sú obľúbenými miestami výskytu kún. Vďaka takýmto porastom sú kuny v okolí Rybníka pomerne hojné. V porastoch je hodne drobných hlodavcov, hľezá tu aj veľký počet vtákov. Pri dnešnom spôsobe ťažby dreva sa však takéto biotopy už nevytvárajú. Existujúce mladé porasty postupne vyrastajú, robí sa v nich preriedovanie a stávajú sa z nich na potravu oveľa chudobnejšie súvislé lesy.

Ešte aj dnes mnohí terénni pracovníci tvrdia, že párenie kún prebieha koncom zimy, a to v januári a vo februári. Svoje domnienky opierajú o to, že v tom čase možno pozorovať zvýšenú aktivitu samcov, nadháňanie samičiek, spoločné obývanie úkrytu a podobne. Toto chovanie sa dnes vysvetľuje ako dôsledok rýchleho nástupu rozvoja plodu. Diskusiam o dobe párenia sa kún urobil koniec americký odborník, ktorý choval kuny na pokusnej stanici v Saratoga Springs. Snažil sa v chovných podmienkach doceliť párenie. Keď kuny páril len v zimných mesiacoch, sa mu to nepodarilo. Až v roku 1925, keď kuny spáril v lete, vrhl mu tieto potomstvo. Doba párenia sa neskôr overila takýmto spôsobom aj u kuny skalnej.

V okolí Rybníka som viackrát pozoroval páriace sa kúdy kún v júli a v auguste. Tieto v niektorých prípadoch sú 6 až 8 kusové. Obyčajne v neskorých popoludňajších hodinách prechádzajú s veľkým lomozom buď údoliami lesných potokov alebo hrebeňmi. Pobežujú po zemi alebo kombinovane po zemi a po stromoch. V jednom prípade som vyrušil kúdu, ktorý sa priblížil na pár krokov. Vystrašené vybehl na najbližšie stromy, odkiaľ vrčavými zvukmi sa pokúšali zastrážiť vyrušovateľa. Akonáhle som sa od nich vzdialil, pokračovali vo svojich rvačkách, uberajúc sa pritom určitým smerom. Od páriacich stád treba odlišovať rodinku kún, samicu s mláďatmi, ktoré sa držia pospolu do začiatku júla. Mláďatá sa len postupne osamostatňujú. Začiatkom júla a v auguste sa s kunami v našich lesoch stretneme najčastejšie aj v dôsledku týchto mláďat, ktoré sú ešte málo opatrné.

V priebehu ruje sa oestrus objavuje 3—4 krát. Medzi ním je 7 až 12 dňové obdobie, takže niekedy dĺžka párenia trvá až 1,5 mesiaca. Mláďatá v počte 3—6 sa rodia po 270 až 280 dňoch. V umelých chovoch, pri zvýšených dávkach ultrafialového žiarenia sa kotia i o mesiac skôr. Ihneď po narodení mierať 12 cm a vážia asi 30 g. Oči sa im roztvárajú po 34—38 dňoch. Majú hustú hladkú srst, ktorá je na chrbte tmavošedá. Fľak na hrdle je už zreteľný. Pohľadne dozrievajú po 26 až 28 mesiacoch.

Telesné rozmery dvoch kún horných ulovených v oblasti Rybníka pri Ratkovej.

	Samec	Samica
Dĺžka tela	44 cm	43 cm
Dĺžka chvosta	22 cm	21 cm
Dĺžka ušnice	4,5 cm	4 cm
Dĺžka prednej nohy	13,5 cm	13 cm
Dĺžka zadnej nohy	21 cm	19 cm
Dĺžka hlavy	9,6 cm	8,5 cm

Kuna hŕňa obýva skoro celú Európu, žije dokonca aj na niektorých ostrovoch v Stredozemnom mori, ako na Sardínii a na Balearoch. V ZSSR sľaha jej rozšírenie po Irtyš, južná hranica areálu sa ťahne cez Kaukaz, Malú Áziu až do Iránu. Vytvára 7 geografických rás. Z nich najväčšie územie obýva nominálna forma, ktorá sa vyskytuje okrem Talianska v celej Európe na východ približne po Dnester. Odtiaľto až po Ural obýva rasa *ruthena*. Uralské populácie boli oddiferencované v osobitnú rasu *uralensis*, kaukazské ako *lorenzi* a sibijské a severo-ruské ako *borealis*. Na území Talianska sa majú vyskytovať dve geogr. rasy, a to *latinarum* a *notialis*.

Kuna skalná — *Martes foina* (Erxleben 1777)

Obýva ešte väčší areál ako príbuzná kuna hŕňa. Až na malé výnimky (Británia, Norsko, Švédsko) sa vyskytuje skoro po celej Európe, v Ázii jej rozšírenie sľaha do Mongolska a severnej Číny, na juhu sa vyskytuje ešte aj v Sýrii, v Afganistane, Pakistane a v severnej Indii. Doposiaľ bolo popísaných 11 geografických rás, z ktorých sa vyskytuje v Európe 5. Naše územie obýva nominálna forma. Zriedkavo žije po celom území Slovenska. V Gemeri som ju pozoroval pri Tisovci, Rim. Sobote, Vyšnom Blhu, Jelšave a Rákoši. Viac rokov som ju sledoval v okolí osád Rybník, Sása, Brusník. Je tu zriedkavejšia ako kuna hŕňa. Hoci si v okolí Rybníka veľmi starostlivo všimam živočíšnej zložky bioty, prejde aj starostlivo, kým sa mi podarí pozorovať tento druh. Zdá sa, že sa prv vyskytovala hojnejšie, čo možno usudzovať aj z toho, že v súčasnej dobe kurince navštevuje len zriedkakedy. Prv bola ich častým hosťom, práve tak navštevovala holubníky a stalo sa viackrát, že bola ulovená.

S obľubou sa zdržiavala v starých, hlavne opustených, stodolách. Hoci sa dnes pomerne dosť dobre prispôsobuje k zmeneným životným podmienkam, predsa jej stavy klesajú. Okrem starších stavenísk, ktorých stále ubúda, obýva hromady skál, okraje lesov, haldy dreva. Vyhovujú jej aj opustené lomy, napríklad v okolí Rákoša opustené bane a banské haldy. O jej nízkych stavoch svedčia aj periodicky sa premnožujúce populácie potkanov v maštaliach a v sýpkach JRD alebo ŠM. Kuna skalná sa nimi živí a je ich veľmi dôležitým regulátorom. Inak zloženie potravy oboch kún sa líši len potiaľ, pokiaľ lovia v odlišných biotopoch. Kuna skalná, keďže sa málo zdržuje v lese, loví drobnú zver na poliach a okolo ľudských príbytkov. Značnou mierou zdecimuje poľných hrabošov, ako aj poľné vtáctvo. Žerie pritom aj vajčka vtákov, ďalej sem-tam uloví nejakého obojživelníka alebo plazu. V lete a v jeseň požiera hodne plodov, najmä jablák, hrušiek a sliviek. Pre domácu hydinu je potencionálnejšim nebezpečím ako kuna hŕňa.

Jej kožušina je menej hodnotná, ale aj napriek tomu bola v minulosti pre kožušinu rovnako intenzívne prenasledovaná ako kuna hŕňa. Na základe dotazníkovej akcie, ktorá je v tomto prípade ešte pochybnější, začiatkom 50. rokov by sa malo na území Slovenska vyskytovať okolo 760—820 kún skalných. V jednotlivých okresoch v Gemeri boli nahlásené nasledovné stavy (Feriancová 1956). Brezno 48 ks, Hnúšťa 10 ks, Jesenské 12 ks, Rimavská Sobota 12 ks, Rožňava 10 ks, Revúca 50—60 ks.

Zaiste v dávnej minulosti bola kuna skalná obyvateľom lesov a lesostepí. Na rozdiel od kuny hŕnej sa pohybovala viac po zemi, kde vyhľadávala aj úkryty. Neskôr

tieto blotopy nahradili. staré stodoly, humná, kde sa zdržiavala a vyvážala zväčša svoje mláďatá. V súčasnej dobe sa musí prispôbovať novým typom stavieb, murovaným, stavaným z tehál alebo zo železobetónu. Drevo a slamené strechy ustupujú. Čiastočnou náhradou za ne sú stohy, osamotené v poliach resp. veľké sklady sena a slamy, ktoré zakladajú poľnohospodárske podniky.

Poľovníci, ktorí sa spravidla s kunami najčastejšie dostávajú do styku, vo väčšine prípadov nerozoznávajú obidva druhy kún, aj napriek ich nápadnej odlišnosti. Z charakteristických znakov treba uviesť. Dĺžka tela samcov kuny hôrnej sa pohybuje v rozmedzí 480–530 mm, u samičiek 400–450 mm, pri samcoch kuny skalnej od 450 do 500 mm, pri samičkách od 400 do 440 mm. Nápadná diferenciácia je vo váhe, ktorá však kolíše vzhľadom na ročné obdobie a podľa pohlavia. Váha kuny hôrnej je nasledovná: samci v lete 1400–1650 g, v zime 1200–1400 g; samice v lete 1080–1350 g, v zime 800–1100 g. Váha kuny skalnej: samci v lete 2000–2100 g, v zime 1700–1800 g, samice v lete 1400–1500 g, v zime 1100–1300 g.

Nápadným terénnym určovacím znakom je hrdelná škvrna a to nie tak jej farba, ako tvar. Obyčajne sa udáva, že zafarbenie škvrny u kuny hôrnej je žltkasté a u kuny skalnej belavé. Videl som však kunu hôrnu, ktorá mala túto škvrnu skoro belavú. Charakteristický je však jej tvar. Pri kune hôrnej prechádza škvrna výbežkami na predné nohy. Predsa aj tvar hodne varíruje. Pozoroval som dokonca pri kune hôrnej v strede škvrny tmavý flak a okrem toho tmavý výbežok, ktorý sa tiahol smerom k ľavej prednej nohe.

Rozpoznanie kún je možné aj na základe stôp v prípade, že sú tieto dobre odtlačené, keď kuna prešla cez blato alebo sneh. Keďže sú chodidlá kuny hôrnej silno zarastené, na jej stope nevidieť našlapovacie podušky, kým pri *Martes foina* sú tieto dobre viditeľné. Rozdiel je aj vo tvare chrupu. Pri *Martes martes* je posledná stolička v hornej čelusti na vonkajšej strane vykrojená, kým pri *Martes foina* je zaokrúhlená. Kuna hôrna má nos čiernešedý až čierny, kým kuna skalná svetlý, šedavý až mäsovonaružový. Nápadne sa líši aj zafarbenie srsti. Kožušina *Martes foina* nie je tak sýte hnedá, ako pri *Martes martes*, presvítá ňou belavá podsada. Existujú aj ďalšie rozdiely, ktoré však nie sú natoľko nápadné.

Tchor stepný — *Putorius evermanni* (Lesson, 1827)

V práci Feriancovej a Hanáka (1965) sa udáva (bez konkrétnych lokalít), že okrem vrchov je rozšírený v celej republike. Ukazuje sa však, že tak

Tchor stepný (*Putorius evermanni* Lesson) — prtband-
rovaľec z juhovýchodu — je v Gemeri pomerne vzácny.
(Foto Cyprich).

Tchor obyčajný (*Putorius putorius* L.). Celkový pohľad.
(Foto Cyprich).

vertikálnemu, ako aj horizontálnemu rozšíreniu bude treba venovať väčšiu pozornosť. Pozornosť si jeho rozšírenie zaslúhuje aj preto, že Slovensko spolu s územím Maďarska a Rakúska predstavuje časť západnej hranice jeho areálu. Odtiaľto je rozšírený v stepiach a v leso-stepiach smerom na východ až do Kazachstanu a Malej Ázii.

Doteraz bolo popísaných 7 geografických rás, z ktorých západnú hranicu, teda aj časť nášho územia obýva rasa *hungaricus*. O jeho všeobecnom rozšírení v Gemeri sa nedá hovoriť. Naopak, ukazuje sa, že je vzácny, z dravcov oveľa vzácnejší ako napríklad mačka divá. V oblasti Rybníka som ho pozoroval len raz, iné lokality nepoznám.

Od tchora obyčajného sa líši nápadne zafarbením. Jeho kožušina je slamovožltá alebo pieskovej farby. Chvost je čierny približne od jeho polovice do konca. Zafarbenie tchora obyčajného má tmavohnedý tón, chvost má čierny až po jeho základ.

Tchor norok — *Putorius lutreola* (L. 1761)

Z minulého storočia je zaznamenaných niekoľko nálezov tohto mäsožravca v Gemeri. Kornhuber (1857) píše, že sa vyskytuje na hornom toku Hrona, sám však norka nechytil. Jeitteles (1862) spomína Pohorelú pri Hrone. Takisto na ostatnom území Slovenska bol zaznamenaný len na niekoľkých lokalitách. Feriancová a Hanák (1956) odvolávajú sa na Bártu (1956) spomínajú jeho výskyt v údolí Popradu, Hornadu, Turca, Váhu, Laborca, Torysy, Bodvy a Nitry. Ide však len o predpoklad, lebo z týchto lokalít niet dokladového materiálu. V Maďarskom národnom múzeu evidovali 4 exempláre, ktoré boli ulovené v Gaderskej doline a exemplár pochádzajúci od Zakamenného. Päť mláďat bolo nájdených pri Strážskom (Vásárhelyi 1946 ex Feriancová, Hanák). Posledne menovaný autor spomína, že ho zistil tiež pri Kostoľanoch, ďalej pri Jasove a Kráľovciach. Novšie údaje z územia Slovenska nemáme. Sem-tam je zaznamenaný v severozápadných oblastiach Maďarska. Tieto ležia v bezprostrednej blízkosti Gemera. Pravdepodobne uniká pozornosti preto, že ho zamieňajú s tchorom obyčajným, od ktorého sa nápadnejšie líši len tým, že medzi prstami má malú plávajúcu blanu a tým, že okraje horného a dolného pysku má vyslovene biele. Keďže biotopy, ktoré obýva — horné toky riek — zasiahli antropické vplyvy najmenej, je dosť nevysvetliteľné jeho vymiznutie. Naši odborníci venujú však drobným dravcom menej pozornosti.

Pôvodne obýval celú Európu a ZSSR až do polovice Sibíri. Dnes pri rozšírenom farmovom odchove norkov sa dá očakávať, že sa stretneme s uprchlíkmi aj na miestach, ktoré sú netypické pre jeho výskyt.